

14. Uluslararası

Türk Dünyası

Sosyal Bilimler Kongresi

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ

22 - 23 Ağustos 2016

Gostivar - MAKEDONYA

Bildiriler Kitabı

www.turkkongre.com

TÜRKSOY

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi
22 – 23 Ağustos 2016 Gostivar / MAKEDONYA

BİLDİRİLER KİTABI

Gostivar'ın dost ve kardeş insanlarına ithaf olunur...

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

İstanbul / 2016

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

Bu eser

Bakanlar Kurulu'nun 20.07.1980 tarih ve 8 / 1307 sayılı kararıyla kamu yararına hizmet verdiği kabul edilerek vergi muafiyeti tanınmış olan **TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI**'nin yayınıdır.

Her hakkı mahfuzdur.

Bu kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI

müsaadesi olmaksızın tamamen, kısmen veya herhangi bir değişiklik yapılarak iktibas edilemez.

Editörler

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN

Doç. Dr. Köksal ŞAHİN

Yrd. Doç. Dr. Kamil TAŞKIN

Yrd. Doç. Dr. Suat KOL

Öğr. Gör. Ali KIRKSEKİZ

Haberleşme

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Kemalpaşa Mah. Bukalıdede Sok. No:4
Saraçhane / İstanbul

Telefon: +90 212 511 10 06 (pbx)

İnternet Adresi: www.turan.org.tr

e-posta: tdav@turandev.org

E-ISBN

978-975-498-238-1

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

“14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi”ni, Balkanların stratejik ülkesi Makedonya’da düzenledik. 22-23 Ağustos 2016 tarihlerinde Gostivar şehrinde düzenlediğimiz kongrenin ev sahipliğini "Uluslararası Vizyon Üniversitesi" yaptı. Vizyon Üniversitesi Türkiye Türkçesiyle yükseköğretim yapan Balkanlardaki (aynı zamanda Avrupa’daki) ilk ve tek üniversite olarak önemli bir yere sahip. Makedonya Türklerinin on yılı aşkın yoğun gayretleri neticesinde kurulan bu üniversitenin hizmeti sadece Makedonya Türkleriyle sınırlı değil. Üniversite komşu ülkelerin yanı sıra Türkiye’den gelen öğrencilere de önemli kariyer fırsatları sunuyor. Birçoğu için ata toprağı olan bu yerlerde yüksek tahsil imkanı bulmuş olmaları paha biçilmez...

Balkan Türklerinin bu coğrafyada fırsat eşitliği açısından yaşadığı olumsuz tarihsel süreç eğitim alanına da kaçınılmaz biçimde yansımış ve özellikle yüksek öğretimde kendini fazlasıyla hissettirmiş. Bu açıdan Uluslararası Vizyon Üniversitesi önemli bir boşluğu dolduruyor. Üniversite hem Makedonya yüksek öğretiminde zirveye oynuyor hem de Avrupa’nın önde gelen üniversiteleri arasına girme noktasında oldukça iddialı. Bu arada Türkiye ve Türk Dünyası üniversiteleri ile yakın bilimsel işbirliği içine girmek de üniversitenin belirlediği öncelikler arasında. Bu arada Vizyon Üniversitesinin Türkiye’deki üniversitelerimizden bir farkı olmadığını, aynı zamanda Türkiye’nin gönüllü elçiliğı, fahri konsoloslugu gibi faaliyet gösterdiğine de dikkat çekmek isterim. Tüm bu hususlar “14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi”ni Gostivar’daki dost ve kardeşlerimizle birlikte düzenlememizde etkili olmuştur. Ev sahipliğinde gösterdiği misafirperverlikten ötürü Uluslararası Vizyon Üniversitesi’ne çok teşekkür ederiz. Temennimiz Gostivar’daki bu okulun Türkiye Yüksek Öğretim Kurulu tarafından da ivedilikle tanınması ve mezunlarının diplomalarına denklik verilmesidir.

Makedonya’da tamamlanan kongrenin ardından katılımcılarla birlikte Arnavutluk üzerinden Kosova’ya geçildi. 25 Ağustos 2016 tarihinde Kosova’da Prizren Devlet Üniversitesi’nin ev sahipliğinde "Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Çalıştayı"ni düzenledik. Bu vesileyle de bize imkanlarını sunan Prizren Devlet Üniversitesi’nin değerli yöneticilerine ve Prizren’li dostlarımıza teşekkür ederiz.

Bilindiğı üzere, bu kongre çok sayıda kurum ve kuruluşun akademik işbirliği ve katılımına dayanmaktadır. Nitekim; Makedonya Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kazakistan Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi ve Bartın Üniversitesi on dördüncü kongrenin akademik paydaşları oldular. Kongrenin kurucu vakfı olan Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (TDAV) ve TÜRKSOY’da bu bilimsel işbirliğinin destekleyicileri olarak katkılarını esirgemediler. Kongremize 8 ülke ve 24 farklı üniversiteden 120’den fazla akademisyen katılmış olup toplam 84 adet bildiri sunulmuştur.

Bu arada kongre tarihine bir ay kala ülkemizde yaşanan ve çok şükür ki yüce Türk milletinin dirayeti ve birliği neticesinde başarısız olan 15 Temmuz darbe teşebbüsü sebebiyle Türkiye’den yurtdışına çıkışlara bir süre sınırlamalar getirilmesi kongrenin iptalini ve ertelenmesini gündeme getirirse de her türlü riski göze alarak kongreyi belirtilen tarihlerde ve belirtilen yerde yapma kararımızdan vazgeçmediğimizi vurgulamak

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

isterim. Kongrenin her şeye rağmen en zor zamanlarda ve mütevazî imkanlarla harika bir şekilde yapılabilmiş olması sevindiricidir. Üzücü olan Türkiye'den bazı katılımcıların yaşanan olağanüstü hal şartları nedeniyle yurt dışına çıkış bürokrasisinin zorlaşmasından mütevellit kongreye yetişememiş olmalarıdır.

15 Temmuz ve sonrasındaki süreç tersinden okunacak olursa Türk milletinin kenetlendiği ve tek vücut olduğu bir süreç olmuştur aynı zamanda, Türk milleti gösterdiği bu birlik ve beraberlik ruhuyla tüm dünyaya tarihi bir mesaj vermiştir. Elbette buna Balkanlardaki Türkler başta olmak üzere dünyadaki tüm Türkler de dahildir. Malum olunduğu üzere soğuk savaşın sona ermesinden bu yana Türk Dünyası jeopolitik manada kritik süreçlere sahne olmakta, özellikle Ortadoğu ve Orta Asya'nın güneyinde istikrarsızlık ve kaos maalesef eksik olmamaktadır. Doğal afetler bir yandan, terör olayları diğer yandan, diplomatik ve politik çatışmalar bir yandan, ekonomik ve finansal krizler diğer yandan... Tüm bu olumsuz gelişmelerin Türk dünyasındaki akademik çevrelere çok önemli görevler yüklediği kanaatindeyim. Bölgesel sorunlar noktasında siyasetçilere yol gösterebilecek akademik işbirliklerinin geliştirilmesi, ortak projelerin önerilmesi her geçen gün daha da önem kazanıyor. Bölge ülkeleri arasında tüm alanları kapsayacak şekilde işbirliğinin kurumsallaştırılması gerçekten hayati önemi haiz bir konu. Kongremizin buna ön ayak olduğuna/olacağına inanıyoruz. Diğer yandan kongre konuları genellikle Türk dünyasının temel sorunları ekseninde şekillenmektedir. Kongrede Türk Dünyasının güncel sorunları konuşulmakta, katılımcılar kendi uzmanlık alanlarına göre tarihten siyasete, ekonomiden sağlığa, felsefeden edebiyata kadar hazırladıkları bildiriler ile yıllardır önemli katkılar sağlamaktadır. Ben bu vesileyle tüm katılımcılarımıza katkılarından ötürü tekrar teşekkür etmek istiyorum.

Kongremize katılarak bizi onurlandıran Makedonya Devlet Bakanı Sayın Furkan ÇAKO'ya, Sakarya Üniversitesi Rektör Yardımcısı sayın Prof. Dr. Ümit KOCABIÇAK'a, TDAV Genel Başkanı Sayın Közhan YAZGAN'a, Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı sayın Dr. Hasan OKTAY'a, Türkiye Cumhuriyeti Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdür Yardımcısı Sayın Recep Ali ER'e ve tüm diğer katılımcılara ve özellikle bizi misafir eden başta Uluslararası Vizyon Üniversitesi'nin çok kıymetli rektörü sayın Prof.Dr. Fadıl HOCA'ya, rektör yardımcısı Doç.Dr. Abdülmecid NUREDİN ile Doç.Dr. Mensur NUREDİN'e, Meafil Bey'e ve görev alan tüm arkadaşlara çok teşekkür ederim. Misafirperverlikte hiçbir sınır tanımadıklarını söylemek zorundayım.

Bu kongrenin ve ardından yapılan çalıştayın düzenlemesinde büyük gayretleri olan herkese ama özellikle çok yakın dost ve mesai arkadaşlarım başta kongrenin sekreteri Doç.Dr. Köksal ŞAHİN olmak üzere Yrd.Doç.Dr. Adem AKBIYIK, Yrd.Doç.Dr. Kamil TAŞKIN, Yrd.Doç.Dr. Suat KOL, Yrd.Doç.Dr. Türker Fedai ÇAVUŞ, Yrd.Doç.Dr. M. Zahit CAN ve Öğr.Gör. Ali KIRKSEKİZ'e teşekkürü bir borç bilmekteyim. Ayrıca bilişim alt yapısı sunarak bize destek sunan Öğr. Gör. Aydın KİPER'e kitabın hazırlanmasın yardımcı olan Ece Nur ÇAKAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Prof.Dr. A. Vecdi CAN

Kongre Koordinatörü

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

KONGRE KOORDİNATÖRÜ

Prof.Dr. A. Vecdi CAN

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

KONGRE SEKRETERİ

Doç.Dr. Köksal ŞAHİN

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

YÜRÜTME KURULU

Prof.Dr. Hayati BEŞERLİ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Doç.Dr. Abdülmecit NUREDDİN

Uluslararası Vizyon Üniversitesi

Doç.Dr. Çetin YAMAN

Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Davran YOLDAŞEV

Kırgızistan İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi

Doç.Dr. Elşan BAĞIRZADE

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Doç.Dr. Fahriye ALİU

Uluslararası Vizyon Üniversitesi

Doç.Dr. Fariz AHMEDOV

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Doç.Dr. Geray MUSAYEV

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Doç.Dr. İsmail ŞIK

Çukurova Üniversitesi

Doç.Dr. Köksal ŞAHİN

Sakarya Üniversitesi

Doç.Dr. Osman Emin

Uluslararası Vizyon Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Adem AKBİYİK

Sakarya Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Kamil TAŞKIN

Sakarya Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Nurhoca AKBULAYEV

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Oktay GULİYEV

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Osman NACAĞ

Adnan Menderes Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Suat KOL

Sakarya Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Türker Fedai ÇAVUŞ

Sakarya Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Terane ŞİRVANOVA

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Muhammed Zahit CAN

Sakarya Üniversitesi

Dr. Araz ASLANLI

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Öğr.Gör. Ali KIRKSEKİZ

Sakarya Üniversitesi

Öğr.Gör. Neriman HANAHMEDOV

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Öğr. Gör. Yusif ALİYEV

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi

Vedat ÇİL

Sakarya Üniversitesi

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

KONGRE ALAN EDITÖRLERİ

ALANLAR	EDİTÖRLER
Antropoloji	Dr. Hayati BEŞİRLİ
Arkeoloji	Dr. Hacer ÇORUH
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Dr. M.Çağlar ÖZDEMİR
Coğrafya	Dr. Muhammet KAÇMAZ
Çeviribilim	Dr. M. Zahit CAN
Kentleşme ve Çevre Sorunları	Dr. Ferruh TUZCUOĞLU Dr. Abdülvahit İMAMOĞLU
Din Bilimleri	Dr. Suat KOL
Eğitim Bilimleri	Dr. Selim İNANÇLI
Ekonomi	Dr. Kutluk Kağan SÜMER
Ekonometri	Dr. Tufan ÇÖTOK
Felsefe	Dr. Fatih Burak GÜMÜŞ
Finans	Dr. Mahmut HIZIROĞLU
Girişimcilik ve Küçük İşletmeler	Dr. Sevda Yaşar COŞKUN
Hukuk	Dr. Hayrettin ZENGİN
İstatistik	Dr. Osman NACAK
Kamu Yönetimi	Dr. Habib YILDIZ
Maliye	Dr. Ahmet Vecdi CAN
Muhasebe	Dr. Remzi ALTUNIŞIK
Pazarlama	Dr. Fatma SAPMAZ
Psikoloji	Dr. Köksal ŞAHİN
Siyaset Bilimi	Dr. Nesrin AKINCI ÇÖTOK
Sosyoloji	Dr. Çetin YAMAN
Spor	Dr. Selçuk URAL Dr. Selma Çetinkaya
Tarih	Dr. Gülay MİRZAOĞLU
Töre Bilim ve Ahlaki Değerler	Dr. Oğuz TÜRKAY
Turizm	Dr. Selçuk Kürşad KKOCA
Türk Dili	Dr. Kürşad GÜLBEYAZ
Türk Kültürü ve Sanatı	Dr. Murat ERCAN
Uluslararası İlişkiler	Dr. Kamil TAŞKIN
Üretim	Dr. Adem AKBIYIK
Yönetim Bilişim Sistemleri	Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ
Yönetim ve Organizasyon	

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

ONUR KURULU

Ömür ŞÖLENDİL	T.C. Üsküp Büyükelçisi
Prof.Dr. A. Kılıçbay BİSENOV	Korkutata Kızılorda Devlet Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Edalet MURADOV	Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Fadıl HOCA	Uluslararası Vizyon üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Kantörö Ş. TOKTOMAMATOV	İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Muzaffer ELMAS	Sakarya Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. İbrahim USLAN	Gazi Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Mahmut AK	İstanbul Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. A. Kemal ÇELEBİ	Celal Bayar Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Yusuf ULCAV	Uludağ Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Mahmut ÖZER	Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Filiz KILIÇ	Nevşehir Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Bolat MİRZALİYEV	Kazakistan-Çimkent Miras Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Mustafa KİBAR	Çukurova Üniversitesi Rektörü
Prof.Dr. Ramazan KAPLAN	Bartın Üniversitesi Rektörü
Közhan YAZGAN	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı

DANIŞMA KURULU

Prof.Dr. Enver AYDOĞAN	Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Fırat PURTAŞ	TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
Prof.Dr. Mehmet YÜCE	Uludağ Üniversitesi
Prof.Dr. Musa EKEN	Sakarya Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa MIYNAT	Celal Bayar Üniversitesi
Prof.Dr. Said KINGİR	Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Doç.Dr. Ferruh TUZCUOĞLU	Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi
Doç.Dr. İbrahim AKIŞ	Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doç.Dr. Kutluk Kağan SÜMER	İstanbul Üniversitesi
Doç.Dr. Kürşad GÜLBELAZ	Muğla Üniversitesi
Doç.Dr. Leniyara SELİMOVA	Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi
Doç.Dr. Mensur NUREDDİN	Uluslararası Vizyon Üniversitesi
Doç.Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Metin KÜÇÜK	İstanbul Üniversitesi, Genel Sekreteri
Saadet Pınar YILDIRIM	Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Müdürü

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

BİLİM VE HAKEM KURULU

Prof.Dr. A. Kılıçbay BİSENOV	Kazakistan	Prof.Dr. Linar LATİPOV	Tataristan
Prof.Dr. A. MAMASIDIKOV	Kırgızistan	Prof.Dr. Maarife HACIYEVA	Azerbaycan
Prof.Dr. A. Vecdi CAN	Türkiye	Prof.Dr. Mahir HOTI	Arnavutluk
Prof.Dr. Abdülcebbar GÖKLENOV	Türkmenistan	Prof.Dr. Manasbek MUSAYEV	Kırgızistan
Prof.Dr. Abılay AYDASOV	Kazakistan	Prof.Dr. Marina TİTOVA	Rusya Federasyonu
Prof.Dr. Adalet MURADOV	Azerbaycan	Prof.Dr. Mehdi ELEZİ	Kosova
Prof.Dr. Akimshan ARUPOV	Kazakistan	Prof.Dr. Mehdi ERGÜZEL	Türkiye
Prof.Dr. Almaz ŞAYHULOV	Başkurdistan	Prof.Dr. Mehmet ALPARGU	Türkiye
Prof.Dr. Alövsat MÜSLİMOV	Azerbaycan	Prof.Dr. Mehmet YÜCE	Türkiye
Prof.Dr. Alparslan PEKER	Amerika	Prof.Dr. Midhat MUHARYAMOV	Tataristan
Prof.Dr. Anarkul URDALETOVA	Kırgızistan	Prof.Dr. Muhsin HALİS	Türkiye
Prof.Dr. Anvarbek MOKEYEV	Kırgızistan	Prof.Dr. Musa EKEN	Türkiye
Prof.Dr. Arber ÇELIKU	Makedonya	Prof.Dr. Mustafa AKAL	Türkiye
Prof.Dr. Azmi ÖZCAN	Türkiye	Prof.Dr. Mustafa MİYNAT	Türkiye
Prof.Dr. B. KOJAMBERDİEV	Kazakistan	Prof.Dr. Muzaffer TEPEKAYA	Türkiye
Prof.Dr. Bagdat KARPUZULI	Kazakistan	Prof.Dr. Nurbübü ASİPOVA	Kırgızistan
Prof.Dr. Baymirza KOJAMBERDİEV	Kazakistan	Prof.Dr. Olcobay KARATAYEV	Kırgızistan
Prof.Dr. Becet BROŞORİ	Kosova	Prof.Dr. Ömer ANAYURT	Türkiye
Prof.Dr. Birol KOVANCILAR	Türkiye	Prof.Dr. Ramazan TAŞDURMAZ	Türkiye
Prof.Dr. Bolat MİRZALİYEV	Kazakistan	Prof.Dr. Rami MEMUSAJ	Arnavutluk
Prof.Dr. C.Gökhan BAHŞI	Almanya	Prof.Dr. Recai COŞKUN	Türkiye
Prof.Dr. Cusupbek PİRİMBAYEV	Kırgızistan	Prof.Dr. Recep KAYMAKCAN	Türkiye
Prof.Dr. Enver AYDOĞAN	Türkiye	Prof.Dr. Remzi ATAÖĞLU	Kırgızistan
Prof.Dr. Enver HALİLOVİÇ	Bosna Hersek	Prof.Dr. Roza NESEPOVA	Türkmenistan
Prof.Dr. Evez BAYRAMOV	Azerbaycan	Prof.Dr. Ruzal YUSUPOV	Tataristan
Prof.Dr. Eyüp AKTEPE	Azerbaycan	Prof.Dr. Sabır Murat BOKENBAYULI	Kazakistan
Prof.Dr. Eyyup Günay İSBİR	Türkiye	Prof.Dr. Salih AYNURAL	Türkiye
Prof.Dr. Fadıl HOCA	Makedonya	Prof.Dr. Salih ŞİMŞEK	Türkiye
Prof.Dr. Fevzi YAKUBOV	Kırım	Prof.Dr. Sebahattin BALCI	Kırgızistan
Prof.Dr. Fırat PURTAŞ	Türkiye	Prof.Dr. Sedat KUÇI	Kosova
Prof.Dr. Gabil MANAFOV	Azerbaycan	Prof.Dr. Selahattin KARABINAR	Türkiye
Prof.Dr. Gafitullina DİLARA	Özbekistan	Prof.Dr. Selahattin SARI	Türkiye
Prof.Dr. Galina SMİRNOVA	Rusya Federasyonu	Prof.Dr. Sejfudin ZAHİROVİÇ	Bosna Hersek
Prof.Dr. Habib YILDIZ	Türkiye	Prof.Dr. Süleyman KAYIPOV	Kırgızistan
Prof.Dr. Hadişa NUGMANOVA	Kazakistan	Prof.Dr. Svetlana ÇERVONOJE	Rusya Federasyonu
Prof.Dr. Halil KALABALIK	Türkiye	Prof.Dr. Ş.Urpaş JANİYAZKIZI	Kazakistan
Prof.Dr. Hayati BEŞİRLİ	Kırgızistan	Prof.Dr. Şaban KAYIHAN	Türkiye
Prof.Dr. Hidayet CAFEROV	Azerbaycan	Prof.Dr. Şemseddin HACIYEV	Azerbaycan
Prof.Dr. Hüseyin AKTAŞ	Türkiye	Prof.Dr. Tahir AKGEMCİ	Türkiye
Prof.Dr. İbrahim TATARLI	Bulgaristan	Prof.Dr. Turar KOYÇİYEV	Kırgızistan
Prof.Dr. İrfan MORİNA	Kosova	Prof.Dr. Uli SCHAMİLOGLU	ABD
Prof.Dr. İsmail KERİMOV	Kırım	Prof.Dr. Ünsal BAN	Türkiye
Prof.Dr. İsmail YAKIT	Türkiye	Prof.Dr. Vahit TÜRK	Türkiye
Prof.Dr. İlshat GAFUROV	Tataristan	Prof.Dr. Valentina TUGUJEKOVA	Hakasya
Prof.Dr. Jenis SADUAKASULI	Kazakistan	Prof.Dr. Vasili GAYFULİN	Tataristan
Prof.Dr. K. TABALDİYEV	Kırgızistan	Prof.Dr. Viktor BUTANAYEV	Hakasya
Prof.Dr. Kadıralı KONKUBAYEV	Kırgızistan	Prof.Dr. Vladimer PAPAVALI	Gürcistan
Prof.Dr. Kadir ARDIÇ	Türkiye	Prof.Dr. Zahid MEMMEDOV	Azerbaycan
Prof.Dr. Kamil AYDIN	Türkiye	Prof.Dr. Zakir MEMMEDOV	Azerbaycan
Prof.Dr. Kantörö Ş. TOKTOMAMATOV	Kırgızistan	Prof.Dr. Zamira DERBİŞEVA	Kırgızistan
Prof.Dr. Kubatbek TABALDİYEV	Kırgızistan	Prof.Dr. Zeba MUSAYEVA	Kırgızistan
Prof.Dr. Laylı UKUBAYEVA	Kırgızistan	Prof.Dr. Zekeriya KİTAPÇI	Türkiye
Prof.Dr. Lev P. KURAKOV	Çuvaşistan		

İÇİNDEKİLER

ÇEVRECI YÖNETİM PARADİGMASININ EVRİMSEL SÜRECİ	1
	Yrd. Doç. Dr. Samet GÜNER
KATILIM ÖNCESİ MALİ YARDIM ARACI (IPA) VE TARIMSAL SANAYİ GELİŞTİRME PROJESİ	10
	Yrd. Doç. Dr. Sefer GÜMÜŞ - Öğr. Gör. Dr. Birol ERDEM
İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN ÜST-BİLİŞSEL OKUMA STRATEJİLERİNİ KULLANABİLME DÜZEYLERİ	19
	Doç. Dr. Nadir ÇELİKÖZ
İSLAM HUKUKU AÇISINDAN RESİM YAPMANIN HÜKMÜ VE TÜRK OSMANLI SANATININ OLUŞUMUNDAKİ ETKİSİ	29
	Yrd. Doç. Dr. Fatih ORHAN
TOPLUMSAL AÇIDAN TÜRK BASIN TARİHİ İÇİNDE SİVAS BASINININ ÖNEMİ, İRADE-İ MİLLİYE VE MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)	38
	Güney NAİR
ROMANLARDA “ÖTEKİLER”: DIŞ TÜRKLER.....	48
	İbrahim BİRİCİK
MUHASEBE YÜKSEKÖĞRETİMİNDE AKTİF PROGRAMLAR VE BİR DEĞERLENDİRME	61
	Doç. Dr. Fevzi Serkan ÖZDEMİR - Prof. Dr. A. Vecdi CAN - Doç. Dr. Haluk BENGÜ
ÜSKÜP/KALKANDELENLİ ÇAĞDAŞ TÜRK-İSLAM DÜŞÜNÜRÜ NİHAT KEKLİK’TE BİLİM AHLAKI.....	74
	Prof. Dr. İsmail YAKIT
SOSYAL MEDYA VE ÇEVİRİ	78
	Yrd. Doç. Dr. M. Zahit CAN - Arş. Gör. Alper KELEŞ
FİNANSAL OKUR YAZARLILIĞIN SOSYO-EKONOMİK DURUMA ETKİSİ: BAKÜ ÖRNEĞİ	85
	İlahe İSLAMLİ - Yusif ALİYEV - Nurhodja AKBULAEV
DOĞU KARADENİZ BÖLÜMÜ’NDE ATMACA AVCILIĞI VE ATMACA KÜLTÜRÜ	93
	Prof. Dr. Zeki KODAY - Arş. Gör. Çağlar Kıvanç KAYMAZ
KIBRIS TÜRK EDEBİYATINDA BALKAN İMGESİNE GENEL BİR BAKIŞ	106
	Emin ONUŞ
MEDYA KAVRAMINA BİR BAKIŞ VE ESTETİK İLETİŞİMİN BİR MEDYASI OLARAK EDEBİYAT	116
	Arş. Gör. Alper KELEŞ - Yrd. Doç. Dr. M. Zahit CAN
AZERBAJCAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE ENERJİ FAKTÖRÜ	120
	Hacer HACIYEVA
KAMU HİZMETLERİ ŞARTLARININ YÖNETİM İLE VATANDAŞ İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ	128
	Prof. Dr. Ramazan ŞENGÜL

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

EFES ANTİK KENTİ VE EFESLİ FİLOZOF HERAKLEİTOS	134
Öğr.Gör.Ekin KAYNAK İLTAR - Doç. Dr. Sevcan YILDIZ	
FELSEFENİN VE BİLİMİN BEŞİĞİ ANADOLU: MİLET EKOLÜ ÖRNEĞİ	141
Doç. Dr. Sevcan YILDIZ - Öğr. Gör. Ekin KAYNAK İLTAR	
EBÛ'L-BEREKÂT EL-BAĞDÂDÎ'NİN RİSÂLE FÎ SEBEBİ ZUHÛRÎ'L-KEVÂKİB LEYLEN VE HAFÂİHA NEHÂRAN İSİMLİ RİSALESİ ÜZERİNE	150
Doç. Dr. Tuna TUNAGÖZ	
EBÛ'L-BEREKÂT EL-BAĞDÂDÎ FELSEFESİNDE İNSAN ÖZGÜRLÜĞÜ.....	158
Doç. Dr. Tuna TUNAGÖZ	
BERLİN ANTLAŞMASININ BALKANLARDA UYGULANMASI (YENİ PAZAR SANCAĞI ÖRNEĞİ)	169
Yrd. Doç.Dr.Süleyman ÜNÜVAR - Yrd.Doç.Dr.Yüksel BAYIL	
AZERBAJCAN- UKRAYNA İLİŞKİLERİ	175
Şelale İSMAYİLLİ	
TÜRK TOPLUMUNDA DEMOKRASİ VE DİNİ CEMAATLER	182
M. Ali KIRMAN	
İRAN-ERMENİSTAN İLİŞKİLERİ.....	190
Nergiz MUXTAROVA	
DOING BUSINESS ENDEKSİNE GÖRE TÜRKİYE	198
Öğr.Gör. Sevda YALÇIN - Öğr.Gör. Alper YALÇIN - Yrd.Doç.Dr. Mehmet Metin DAM	
REMZÎ DİVANI'NDA KALKANDELENLİ ABDURRAHMAN PAŞA VE PAŞANIN DİVANDAKİ BİR GAZELİ ÜZERİNE	211
Yrd. Doç. Dr. Haluk AYDIN	
DR. HAFİZ CEMAL LOKMANHEKİM'İN KÜLTÜREL EDEBİ KİMLİĞİ.....	218
Dr.Hasan TOPAL	
ENERJİ FİYATLARI İLE HİSSE SENEDİ FİYATLARI ARASINDAKİ ETKİLEŞİM: BORSA İSTANBUL'DA SEKTÖREL UYGULAMA	223
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN - Doç. Dr. Gülfer TUNA	
SENDİKAL ÖRGÜTLENMENİN KURUMSALLAŞMASI: AFL-CIO ÖRGÜTLENME ENSTİTÜSÜ TECRÜBESİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE İÇİN ÖRGÜTLENME ENSTİTÜSÜ MODEL ÖNERİSİ	233
Doç. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR	
S. AHMET ARVAŞI'YE GÖRE İNSANIN ANLAM ARAYIŞI VE DİN	243
Yrd.Doç.Dr. İbrahim KAPLAN	
TÜRKİYE'DE YAYINLANAN ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEME YÖNELİK BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÖĞRETİM TEZLERİNİN YÖNTEMSEL EĞİLİMLERİ	251

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

Ali KIRKSEKİZ - Yrd.Doç.Dr. Suat KOL - Doç.Dr. Mübin KIYICI

MONTE CARLO METHODS AND JUMP DIFFUSION PROCESSES AND THEIR APPLICATION IN BIST	261
Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER	
EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN MOBİL ÖĞRENMEYE YÖNELİK TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: SAKARYA ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ	273
Talha KANTAROĞLU - Yrd.Doç.Dr. Adem AKBIYIK	
KÜLTÜREL ZEKÂNIN GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNE ETKİSİNE YÖNELİK KIRGIZ VE TÜRK ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR UYGULAMA.....	282
Doç. Dr. M. Asif YOLDAŞ Öğr. Gör. Güneş Han SALİHOĞLU	
TÜRKİYE SELÇUKLULARI DÖNEMİNDE AŞIKLAR ADASI "SINOP"UN FETHİ	290
Yrd. Doç. Dr. Zekiye TUNÇ - Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN	
İSTATİSTİKLERLE TÜRK DÜNYASINDA İNOVASYON.....	298
Öğr.Gör.Ayşe İŞİ	
ERZİNCAN İLİ KÖY YERLEŞMELERİNDE TOPOĞRAFYA VE BAKI KOŞULLARININ TOPONİMİK AÇIDAN İNCELENMESİ	307
Prof. Dr. Saliha KODAY - Arş. Gör. Ferdi AKBAŞ	
SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK GELİRİNDE ALT SINIR İHTİYACI	315
Meltem ÖZTÜRK	
TÜRKİYE'DE LİSANS, LİSANSÜSTÜ EĞİTİM GÖRECEK YABANCI ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK YAZMA KAYGISI.....	323
Okt. Dr. Demet KARDAŞ	
ANKARA İLİNDE 4 VE 5 YILDIZLI OTELLERİN YİYECEK İÇECEK ALANLARININ HİJYEN YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	332
Yrd.Doç.Dr. Fulya SARPER	
KÜRESELLEŞEN DÜNYADA KENTLERARASI REKABET VE REKABETÇİ KENTLER YAKLAŞIMI	341
İsmail BAŞARAN - Salih ÇİFTÇİ	
ŞEFAAT ANLAYIŞLARI VE GÜNDELİK HAYATA YANSIMALARI	349
Doç. Dr. İsmail ŞIK - Yrd. Doç. Dr İbrahim KAPLAN	
YÜKSELEN EKONOMİLERDE EKONOMİK DEREGÜLASYON POLİTİKALARI	353
Dr. Ş. Gamze ALBAYRAK	
EKSİK İSTİHDAM VERİLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME.....	363
Doç. Dr. Ekrem ERDOĞAN - Doç. Dr. Fuat MAN	
İSLAM DÜŞÜNCESİNDE DİNİ-SİYASİ BİR AKTÖR OLARAK MEZHEPLER: YEMEN ÖRNEĞİ	379
Doç. Dr. Yusuf GÖKALP	
ALGILANAN SOSYAL DESTEĞİN SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞE ETKİSİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	389

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

Doç. Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ - Öğr. Gör. Nazmiye Ülkü PEKKAN

KASTAMONU YAZMA ESER KÜTÜPHANESİNDE YER ALAN BESMELE TEFSİRLERİNİN ÖZELLİKLERİ VE TEFSİR İLMİ AÇISINDAN DEĞERİ..... 399

Doç. Dr. Burhan BALTACI

ALTIN BORSASI İŞLEMLERİNİN ETKİNLİĞİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ 403

Yrd. Doç. Dr. Aylin ERDOĞDU

TÜRKİYE VE MAKEDONYA’NIN İNSAN HAKLARI SİSTEMLERİNE YASAL- KURUMSAL BİR BAKIŞ..... 414

İlknur Rabia SIRAKAYA

YEREL HALKIN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE VE ÖĞRENCİLERİN YEREL HALKA YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ – HARMANCIK ÖRNEĞİ..... 424

Öğr. Gör. Dr. Gencay SAATCI - Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT - Arş. Gör. Özge GÜDÜ DEMİRBULAT

OSMANLI-BALKAN MEDENİYETİNDE ÜSKÜP VE ÇEVRESİNDE II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ BİRLEŞTİRİCİ, BÜTÜNLEŞTİRİCİ VE İKTİDAR SİMGESİ: “AY-YILDIZ” 434

Prof. Dr. Sevin ARSLAN - Prof. Dr. Esat ARSLAN

KELAMİ VE FELSEFİ AHLÂKA KUR’ANİ YAKLAŞIM..... 441

Yrd. Doç. Dr. İsmail YÜRÜK

BİR FARKLILAŞMA STRATEJİSİ OLARAK COĞRAFİ İŞARETLER VE TÜRKİYE İNCELEMESİ 453

Şaban ESEN

MUHASEBE EĞİTİMİNDE İDEALİ ARAYIŞ - İLKE YA DA KURAL BAZLILIK TERCİHİ: AKADEMİSYENLERE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA 463

Prof. Dr. Engin DİNÇ - Öğr. Gör. Dr. Esra ATABAY

ORTADOĞU’DA NÜKLEER ENERJİ GÖRÜNÜMÜ VE TÜRKİYE ‘NİN NÜKLEER ENERJİ STRATEJİLERİ 475

Dr. Tuncay BELEN

LAO-TZU VE İLKÇAĞ YUNAN FİLOZOFLARININ KARŞILAŞTIRILMASI..... 483

Prof. Dr. Süleyman DÖNMEZ

“KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK” OLGUSUNA SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ..... 491

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL - Aybike DİNÇ

AKP Dönemi Türkiye’nin Gürcistan Politikası 502

Ülviye İSMAYILZADE

KÜRESEL ISINMAYA BAĞLI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ULUSLARARASI HUKUKİ DÜZENLEMELERİ..... 513

Yrd. Doç. Dr. Ümmühan Elçin ERTUĞRUL

TÜRKİYE’DEKİ BAĞIMSIZ DENETİM YÖNETMELİĞİNİN MESLEK MENSUPLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK ANKARA’DA AMPİRİK BİR ÇALIŞMA..... 525

Öğr. Gör. Dr. Tuğba DÖLEN

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMEN ve ÖĞRETMEN ADAYLARININ KAYNAŞTIRMAYA YÖNELİK TUTUMLARI ve YENİLİKÇİLİK DÜZEYLERİ	538
Öğr. Gör. Mine ÇELİKÖZ - Arş. Gör. Esra Betül MENEVŞE	
KİMLERDENSİN? SOYADI VE LAKAPLAR BAĞLAMINDA TOPLUMSAL KÖKENE SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM -NİĞDE ÖRNEĞİ..	555
Doç. Dr. Abdullah ÖZBOLAT	
OKUL ÖNCESİ (6 YAŞ) ÇOCUKLARINDA ŞEHİR ALGISI: TÜRKİYE (KOCAELİ İLİ) ÖRNEĞİ	562
Öğr. Gör. Mine ÇELİKÖZ - Arş. Gör. Esra Betül MENEVŞE	
İŞSİZLİĞİN AZALTILMASI İÇİN ÖNEMLİ BİR ARAÇ: TÜRKİYE İŞ KURUMU'NUN İŞBAŞI EĞİTİM PROGRAMI	572
Prof. Dr. Müjdat ŞAKAR	
YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KELİME ÖĞRETİM TEKNİKLERİN ÖNEMİ VE ETKİLİ ÖĞRETİMİ	579
Arafat USENİNİ	
İSLAM PERSPEKTİFİNDEN ADALET MEDENİYETİ	587
Prof. Dr. Nasi ASLAN	
ALGILANAN ÖRGÜTSEL AİDİYET İLE ALGILANAN ÖRGÜTSEL DESTEK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA KADRONUN YERİ VE ÖNEMİ	597
Öğr. Gör. Sudan Gökçe GÖK	
ŞEHİR, İNSAN VE MEKÂN ETKİLEŞİMİ ÜZERİNE ANALİZ ve ÖNERİLER.....	611
Yrd. Doç. Dr. Hamdi ERGÜL	
TÜRKİYE'DE MODERN DEVLETİN KURUMSALLAŞMASINI TOPLUMSAL ARACISI OLARAK MİLLİYETÇİLİK.....	620
Arş. Gör. Onur TÜRKÖLMEZ	
BALKANLARDA BİR YESEVÎ DOSTU: ÜSKÜPLÜ ATA'NIN KALEMİNDEN ÂRİFÂNE VE HAKİMÂNE SÖYLEYİŞLER	628
Şevkiye Kazan NAS	
BİR BEDEN FELSEFESİ PROBLEMİ OLARAK İMÂNIN YERİ VE MAHİYETİ.....	640
Önder BİLGİN	
DO TRAFFIC DATA EXHİBİT CHAOTIC BEHAVİOR? EVİDENCE FROM CROSSİNG THE BRİDGE IN İSTANBUL.....	644
Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER	
TÜRKİYE – RUSYA İLİŞKİLERİ VE UÇAK KRİZİ.....	655
Yagubə RÜSTAMOVA	
TÜRKİYE'DE İDARİ İŞ VE İŞLEMLERİN ÇEVRENİN KORUNMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	666
Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER	
TÜRKİYE'DE BEŞERİ SERMAYE YATIRIMLARINA SAĞLANAN VERGİ TEŞVİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	672
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA	

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

YENİDEN ÖLÇEKLENDİRME SORUNU BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ	685
Öğr. Gör. Handan YILDIRIM	
YAHYA KEMAL BEYATLI'NIN DAÜSSİLASI VE "TÜRLÜĞÜN TEKÂSÜF ETTİĞİ ŞEHİR": ÜSKÜP	693
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU	
GLOBAL ENDEKSLER İŞİĞİNDA ERMENİSTAN'IN EKONOMİK VE SOSYAL DURUMU	698
Öğr.Gör. Alper YALÇIN - Öğr.Gör. Sevda YALÇIN	
TURGAY NAR'IN GİZLER ÇARŞISI OYUNUNU JUNG'UN ARKETİP KURAMINA GÖRE İNCELEME	709
Doç. Dr. Nurullah ULUTAŞ	
BATI İRAN'DA AVCI-TOPLAYICILIKTAN YİYECEK ÜRETİMİNE GEÇİŞ: İKLİM, FAUNA-FLORA, NÜFUS YOĞUNLUĞU VE KÜLTÜREL TEMAS (MÖ. 15000 – 7500)	722
Yrd. Doç. Dr. İzzet ÇIVGIN	
TÜRKİYE'DEKİ GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIKLARININ HİSSE SENEDİ DEĞERİ VE SÜPER ETKİNLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ..	733
Yrd. Doç. Dr. Aykut KARAKAYA	
ENGELLİLER TARAFINDAN ALINAN TAŞITLARDA MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ İSTİSNASI	744
Doç. Dr. Ayşe YİĞİT ŞAKAR	
ESKİ SOVYET CUMHURİYETLERİNDE İHRACAT ÇEŞİTLENDİRMESİNİN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ	754
Doç. Dr. Seymur AĞAZADE	
FRANCİS BACON'DA METODOLOJİ	762
Prof. Dr. İsmail YAKIT	
LOBİCİLİĞİN DEĞİŞEN YAPISI VE ERMENİ LOBİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ	766
Jale HEYDAROVA - Bartış ÖZDAL	
ÜRETİMDE ROBOT KULLANAN İŞLETMELERDE ROBOTLARIN VERİMLİLİĞE ETKİ ALGISİNIN YÖNETİCİLER VE İŞÇİLER TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	774
Yrd. Doç. Dr. Kamil TAŞKIN - İlknur BAŞARAN	
ÇOCUKLARA YÖNELİK HAZIRLANMIŞ İNTERNET SİTELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	783
Yrd. Doç. Dr. Suat KOL	
GOFFMAN'IN DAMGA TEORİSİ BAĞLAMINDA TÜRLERE YÖNELİK DAMGALARIN SİYASAL BİR ANALİZİ	790
Doç.Dr. Köksal ŞAHİN - Hümevra TÜREDİ	
INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION AND EU LAW	797
PhD. Ass. Prof. Abdulmecit Nuredin - VesnaPoposka	
BOSNA-HERSEK SOYKIRIM BAŞVURUSUNA ULUSLARARASI ADALET DİVANIN KARARI	803
Doç. Dr. Ebrar İBRAİMİ	

14. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi

LEADER-FOLLOWER INTERACTIONS: PERCEIVED MANAGERS RELATIONSHIP WITH FOLLOWERS	812
Dr. Kalina Sotiroska Ivanoska - Prof. Dr. Zorica Marković - Prof. Dr. Elisaveta Sardžoska	
ULUSLARARASI HUKUKTA NON-REFOULEMENT İLKESİ VE SURİYE ÖRNEĞİ	817
Doç. Dr. Abdülmecit NUREDİN	
LEADERSHIP CHALLENGES IN THE MODERN WORKPLACE: CULTURE SPECIFIC ASPECTS	821
Muhittin Kahveci - Doc. Dr. Kalina Sotiroska Ivanoska	
DEA MODEL FOR INNOVATIVE RESEARCH TEAMS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	826
Dr. Aybeyan SELİMİ - Assoc. Prof. Dr. Agim RUSHITI	
İNTERNET ÜZERİNDEN İNSAN KAYNAKLARI EDİNMEYLE ŞİRKET GELİŞTİRME	833
M.Sc. JasminaPerisich , M.Sc. Jusuf Ajrula	
YOL HARCAMALARINA KATILMA PAYINA İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	839
Doç. Dr. Fatma TAŞ	

TÜRKİYE'DE İDARİ İŞ VE İŞLEMLERİN ÇEVRENİN KORUNMASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yrd. Doç. Dr. Mesut KAYAER¹

Özet

Bu çalışmada Türkiye örneği özelinde idari iş ve işlemlerin çevreye olumlu ve olumsuz olan/olabilecek etkilerinin bir değerlendirilmesi yapılarak çevrenin korunması gerektiği boyutu incelenmiş ve çevresel korumanın önemi vurgulanmıştır. Çevreyle ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak idarenin yapma ya da yapmama şeklinde yetki ve sorumluluk üstlenmesi çerçevesinde yükümlülükleri bu incelemenin temelini oluşturmuştur. Ayrıca örnek olay ve mahkeme kararları ile konunun çevreci anlayışla uyumlu olduğu desteklenmeye çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle kavramsal çerçeve çizilerek idari iş ve işlemlerin çevreyle ilgili olarak kapsamı belirlenmiştir. Bu gereklilik özellikle idarenin yetki alanından çok sorumluluk alanının belirlenmesidir ve bu durum izin, onay, ruhsat verme, denetleme gibi idarenin takdir yetkisine bırakılmış konularda söz konusudur. Dolayısıyla idarenin iş ve işlemlerinin çevre ile ilgili sonuçları, idare üzerinde özellikle yargısal denetim yolu olmak üzere etkin bir denetim sistemini gerekli kılacaktır.

İdare; iş ve işlemleri ile olduğu kadar hem kendi faaliyetleri hem de denetleyici rolü ile çevrenin kirletilmesi veya korunması konusunda en önemli aktörlerden birisidir. İdarenin çevre korumaya katkısı çevresel duyarlılık derecesi açısından önem taşır. Zira idare önceliğini işsizliği önleme ve ekonomik kalkınmaya verecek olursa çevresel hassasiyetler geri plana atılacaktır. Bu durum idari iş ve işlemlerin çevre üzerinde olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlarının da olduğu gerçeğini göstermektedir. Bu çerçevede idarenin takdir yetkisinin iş ve işlemlere yansımaları çeşitli çevreci düzenlemeler yapma, gerektiğinde cezai işlemler uygulama şeklinde geniş bir etki alanının olduğu ortaya konulmuştur. İdarenin çevreci bakış açısından olumlu ya da olumsuz iş ve işlemlerinin ve faaliyetlerinin yargısal denetim ile kişiler, kurumlar ve idarenin kendisi bakımından değerlendirilmesi yapılarak konunun çevre ile uyumlu yönleri olabileceği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İdari İş ve İşlemler, Çevre, Çevre Koruma, Çevresel Sorumluluk.

1. Giriş

İdare, yasama organı tarafından, yasal düzenlemelerle, kendisine çizilen sınırlar dâhilinde takdir yetkisi kullanabilmekte ve bu çerçevede birtakım iş ve işlemler gerçekleştirmektedir. Böylece idarenin iş ve işlemleri hukuksal sonuç doğuran, tek yanlı ve re'sen gerçekleşmesi bakımından çevrenin korunması konusunda oldukça hızlı ve etkili bir yöntem olarak görülebilir. Çünkü çevre, insanoglu tarafından her zaman zarar uğratılması ya da kirletilmesi bakımından dikkate alınmış ve herkes tarafından korunması gerektiği düşüncesi var olmuştur. Bu çerçevede çevre, çevre sorunları ve çevre koruma araç ve yöntemleri en önemli araştırma alanları olarak görülmüştür. Çalışma, bir çevre koruma yöntemi olarak idari iş ve işlemler kapsamında oluşturulmuştur.

Ayrıca mevzuat sınırları içinde idare, takdirine bırakılan konularda yapma, yapmama, zamanında yapmama, izin, onay, ruhsat vs. verme ya da vermeme, kirlilik gibi durumlarda çevresel bir sorumluluk taşır. Bu sorumluluk idarenin takdirine bırakılmış olan konularda verdiği yanlış ya da eksik kararlar nedeniyle ortaya çıkar. Dolayısıyla idari iş ve işlemlerin bir çevre koruma aracı olmasının yanında çevresel bir tehdit oluşturması ya da çevresel bir tehdiye sebep olma riski de bulunmaktadır. Bu durumda, Danıştay'ın da kabul ettiği şekilde, uyumsuzluğa idari yargı süreci kapsamında çözüm aranır.

Çevre korunma konusunda idari iş, işlem ve düzenlemelere dayanak olmak üzere Anayasa'da (m. 56) hüküm bulunmaktadır. Bu maddeye dayanarak 2872 sayılı Çevre Kanunu çıkarılmış ve uygulamalar yönetmeliklere bırakılırken yürütme için birtakım kurum ve kuruluşlar kurulmuştur. Bu kurum ve kuruluşlar, merkezi ve yerel yönetim düzeyinde örgütlenen ve Anayasal düzeyde

¹ Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, mkayaer@bartin.edu.tr

yetkilendirilen ve sorumlu tutulan yapılar olmuştur. Dolayısıyla bu kurum ve kuruluşların yapacağı veya yapmayacağı, uygulayacağı veya uygulamayacağı, engelleyeceği veya engellemeyeceği her iş ve işlem bu çerçevede bir bütün olarak çevresel sorumluluk bakımından önem arz etmektedir.

Çevresel sorumluluğun bir diğer boyutu da idarenin ceza verebilme yetkisi çerçevesinde çevreye zarar veren faaliyetleri yasaklayabilmesidir. Burada amaç çevreyi kirleten eylemlerin yasaklanarak çevrenin korunmasının sağlanmasıdır. Ayrıca bu çerçevede çevresel zarar ortaya çıkması söz konusu olursa idari para cezası, iznin iptali, faaliyetin durdurulması gibi cezai işlemler de uygulanabilmektedir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise idari iş ve işlemlerin çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma ikilemi çerçevesinde bir değerlendirilmesi yapılarak konunun çevreye ve çevreciliğe olumlu ve olumsuz etki ve yansımaları gösterilmiştir. Ayrıca teoride ve pratikte bir çevre koruma aracı olarak idari iş ve işlemlerin kullanılmasının önemli bir yeri olduğu ilgili sonuçlar ortaya konmuştur.

2. İdari İş ve İşlemler

İdari işlemler; idarenin tek yanlı irade açıklaması ile hukuksal sonuç doğurur ve/veya hukuk düzeninde değişiklik yapar ve tek yanlı olup icraya yöneliktir. Bir hukuki işlemin idari işlem olmasının; idare hukukuna tabi olma ve uyumsuzluk halinde idari yargının yetkisi dâhilinde çözüm aranması şeklinde iki önemli sonucu vardır. Yargı tarafından iptal edilene kadar hukuka uygun ve geçerlidir. İdarenin yetkisi dâhilinde kanunlarda yazılı yetki ve görevlere dayanılarak re'sen icra edilir (Kalabalık, 2008: 261-264). Nitekim Danıştay bir kararında "*idarenin kamu hukuku alanında yaptığı tek yanlı kesin ve doğrudan uygulanabilen işlemler olup en belirgin özelliği, konu ile ilgili bulunanın isteğine bağlı olmaması ve idarenin tek taraflı iradesi ile ilgili hukuksal duruma etki edebilmesi yani icrai nitelik taşıması*" şeklinde tanımlamıştır (Danıştay 8. D., E. 2001/3116, K. 2002/3745, K.T. 24.06.2002).

2.1. Çevre ile İlgili İdari İş ve İşlemler

Çevre ile ilgili idari iş ve işlemler, idarenin doğrudan hizmet ya da yatırım işlerini yerine getirmesi ve özel hukuk çerçevesinde izin ya da onay yetkilerini kullanması şeklinde tezahür eder. Buna göre idarenin çevre konusunda, merkez ve yerinden yönetim birimleri dâhil tüm birimlerinin, kirletme nedeniyle idari sorumluluğu bulunur. Faaliyet öncesi ilgili mevzuatta belirlenen sınırlar içinde izin, onay, ruhsat, lisans gibi idarenin takdirinde olan sürecin asgari denetim şartlarının yerine getirilmemesi durumunda bir sorumluluk oluşur. İzin-onay-ruhsat sürecinde yapması gereken denetlemeyi yapmama ya da zamanında yapmama, kirlilik oluştuğunda ya da öncesinde faaliyetin durdurulmasını sağlama konusunda aldığı eksik ya da yanlış idari yaptırımlar bakımından da sorumluluğu vardır (Ulusoy, 1993: 134).

İdari iş ve işlemlerin, çevre ile ilgili olsun ya da olmasın, hukuka aykırılığını iddia eden kişiler süresi içinde (İYUK 7. m) görevli mahkemeye başvurarak iptalini isteyebilir. Danıştay "*Çevre Kanunu'nun 15. maddesi uyarınca tesis edilen faaliyetin durdurulmasına ilişkin işleme karşı 2577 sayılı yasa'nın 7. maddesinde düzenlenen genel hükümler uyarınca tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içinde dava açılması gerektiği*" hakkında verdiği bir kararla çevresel idari işlemde başvuru süresinin 60 gün olduğunu teyit etmiştir (Danıştay 6. D., E. 2003/1756, K. 2004/5882, K.T. 22.11.2004). Başka bir kararda süresi içinde yapılmayan başvuru, süre aşımı nedeniyle, reddedilmemiştir (Danıştay 6. D., E. 2005/1682, K. 2005/1740, K.T. 11.05.2005). Anayasa'ya göre (m. 138/4) iptal edilen idari işlem tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkmış sayılır (Kalabalık, 2008: 317). Bu çerçevede herkes, çevrenin kirletildiği veya kirletileceği muhtemel durumlarda idareyi dava etme ve çevre korumaya katkı verebilme imkânına sahiptir.

İdare hem işlemleri hem de faaliyetleri ile çevrenin kirletilmesi veya korunması noktasında kamu gücünü kullanması bakımından en önde gelen aktördür. Çevre kirliliğine sebep olduğu ölçüde *kirleten sorumluluğu*; aldığı koruyucu önlemler, verdiği izin-onay-ruhsatların denetimi, kirletenlerin idari ya da adli mercilerce cezalandırılması ve ortaya çıkan diğer durumlarla ilgili yatırımların uygulanması bakımından da *görev ve sorumluluk* taşır (Ulusoy, 1993: 134).

2.2. İdari İş ve İşlemlerin Çevresel Etki Yönü

İdarenin Anayasa ve kanunlardan aldığı yetkiye dayanarak çevrenin korunmasına yönelik kararları hem idareyi hem de diğer kişi ve kurumları bağlar. Ancak çevrenin korunmasına katkısı bakımından idarenin çevre hususundaki duyarlılık derecesi önem taşımaktadır. Zira önceliği kalkınma olan, işsizliğin önüne geçmeye çalışan yönetimler çevre hassasiyetlerini ikinci plana itebilmektedir. Çevreye duyarlı yönetimlerde ise idari süreç ve işlemler, çevreci ve çevre korumacı anlayış ilk şart olarak göz

önünde bulundurarak gerçekleştirilir. Buna göre idari iş ve işlemler, takdir yetkisinin genişliği çerçevesinde bir koruma aracı olarak etkili, kısmen etkili ya da etkisiz olacaktır. Hatta idare önemli kirleticilerden birisi haline de gelebilecektir.

Bu durum iki seçenektan birisini seçme zorunluluğu olarak da idarenin karşısına çıkabilir. Mesela bir kamu hizmetini götürmesi gereken ancak bunun sonucunda da çevreye zarar vermesi kaçınılmaz olan idarenin yapması gerekenle ilgili olarak Danıştay örnek bir karar (Danıştay 6. D., E. 1981/1903, K. 1984/1754, K.T. 18.04.1984) vermiştir (Ulusoy, 1993: 135). Mahkeme, Maltepe-Karatepe yolu ve çevresinde açıktan akararak çevreyi tehdit eden pissuların kapalı bir sistemle en yakınındaki Büyükdere'ye verilmesine ilişkin davalı İdare işleminin iptali isteğiyle açılan davada 6785 sayılı İmar Kanunu'nun 51. maddesi ile 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 20. maddesine atıf yapmıştır. Belediyenin kanalizasyon bulunmayan bir mahallede fosseptik sızıntıları nedeniyle yol ve boş alanlarda meydana gelen ve halkın ve özellikle çocukların, sağlık açısından istenmeyen durumlara düşmemesi amacıyla fosseptikleri geçici bir kanalizasyon sistemi ile denize vermesinin hukuka aykırı olduğuna karar verilmiştir. Bir plaj sakininin belediyeyi dava etmesi üzerine Danıştay belediyenin sağlıklı bir kanalizasyon sistemi kurmakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Maddi imkânların yetersiz kalması durumunda ise bina sahiplerine fosseptik çukuru yaptırtması, bunu denetlemesi ve atık suları denize vermemesi gerektiğine karar vererek idari bir iş ile çevre koruma arasındaki bir çatışmada çevreci bir bakış sergileyerek çevre korumaya öncelik verdiği söylenebilir.

3. Çevresel Sorumluluk ve Kamu Otoritesi

Çevrenin korunmasında Merkezi Yönetim (1982 Anayasası, m. 8 ve 112), İl Yönetimi (İl İdaresi Kanunu: K. No: 5442, K.T. 10.06.1949, R. G., Tarih: 18.06.1949 ve Sayı: 7236, m. 11 ve 13), İl Özel İdaresi (İl Özel İdaresi Kanunu: K. No: 5302, K.T. 22.2.2005, R. G., Tarih: 04.03.2005 ve Sayı: 25745, m. 6, 7 ve 10), Köy Yönetimi (Köy Kanunu: K. No: 442, K.T. 18.03.1924, R. G., Tarih: 07.04.1924 ve Sayı: 68, m. 8, 12, 13, 14, 36, 37, 43 ve 44), Belediye (Belediyesi Kanunu: K. No: 5393, K.T. 03.07.2005, R. G., Tarih ve 13.07.2005, Sayı: 25874, m. 14, 15, 18, 34, 38, 51, 52, 53, 57, 69, 73, 76, 77, 79, ve 80) ve Büyükşehir Belediyesi (Büyükşehir Belediyesi Kanunu: K. No: 5216, K.T. 10.07.2004, R. G., Tarih: 23.07.2004 ve Sayı: 25531, m. 7, 8, 9, 11, 18, ve 27) ile Özelleştirme İdaresi (Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun: K. No: 4046, K.T. 24.11.1994, R. G., Tarih: 27.11.1994 ve Sayı: 22124, m. 2, 3, 4, 15 ve 19), Toplu Konut İdaresi (TOKİ) (Toplu Konut Kanunu: K. No: 2985, K.T. 02.03.1984, R. G., Tarih: 17.03.1984 ve Sayı: 18344, m. 2, 4, ek m. 1 ve ek m. 7), Türkiye Atom Enerji Kurumu (TAEK) (TAEK Kanunu: K. No: 2690, K.T. 09.07.1982, R. G., Tarih: 13.07.1982 ve Sayı: 17753, m. 4, 8, 10 ve 11), Kamu İhale Kurumu (Kamu İhale Kanunu: K. No: 4734, K.T. 4.1.2002, R. G., Tarih: 22.01.2002 ve Sayı: 24648, m. 53) gibi kurum ve kuruluşların Anayasa ve kanunlarda belirtilen görev, yetki ve sorumlulukları vardır. Dolayısıyla bu kurum ve kuruluşların yapacağı veya yapmayacağı, uygulayacağı veya uygulamayacağı, engelleyeceği veya engellemeyeceği her iş ve işlem bu çerçevede bir bütün olarak düşünülmeli ve özellikle sorumluluk bakımından değerlendirilmelidir.

Bu kapsamda idari işlemlerin basitleştirilmesi ve maliyetlerinin azaltılması çevre korumaya önemli katkılar sağlar. Bu çabalara önyak olan Avrupa Birliği (AB) de amaca uygun olarak daha iyi hukuki düzenlemeler yapmak istemektedir. İdari işlemlerin basitleştirilmesi ve maliyetlerinin azaltılması konusunda AB programları mevcuttur. 2006'da, AB Komisyonu, AB'nin kendi idari maliyetlerini üye ülkelerin işbirliği ile % 25 azaltacağı hedefini belirlediğini duyurmuştur. Çevresel idari kararlara Avrupa'dan örnek olarak Hollanda'da yönetim maliyetlerini ölçmek amacıyla standart maliyet modeli geliştirilmesi, İngiltere'de bürokrasinin azaltılması, Almanya'da alt bürokratik yapı ölçümlerinin yapılması, Fransa'da 2006'da düzenlenen idari işlemlerin basitleştirilmesi ile ilgili konferans verilebilir. Çevre koruma çalışmaları çerçevesinde idari maliyetlerin azaltılması ve basitleştirilmesi, özellikle geçmiş ipotekli kodifiye edilmemiş kuralları olan bürokrasi nedeniyle kolay olmayabilir. Buna göre arzulanan amaca ters düşmeyen, sosyal maliyet ve fayda açısından değerlendirilen işlem, kurum ve kuruluşlar tesis edilmelidir (Wiener, 2008: 111-112).

3.1. Kamu Otoritesi ve Düzenleme Yapabilme Gücü

Kamu otoritesinin düzenleme yapabilme gücü, bir arada toplumsal yaşamının bir gereği olarak, denetleme yetkisi de toplumsal yaşam sürecinin daha iyi yönetilmesi ya da çıkması muhtemel sorunlara karşı geliştirilecek refleksler şeklinde ortaya çıkmıştır. Özellikle ekonomi alanında olmak üzere pek çok alanda düzenleyici ve denetleyici kurum kurulmuştur (Eryılmaz, 2007: 207). Çevre ile ilgili olarak da idarenin iş ve işlemlerinde bir uzmanlık kuruluşu Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı (ÖÇKKB) 1976 tarihli "Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması" Barselona Sözleşmesi'ne dayanarak bir

KHK ile kurulmuştur (Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair KHK: KHK. No: 383, KHK T.: 19.10.1989, R. G., Tarih: 13.11.1989 ve Sayı: 20341). Başkanlığın amacı; “ilan edilmiş bulunan Özel Çevre Koruma Bölgeleri’nde doğal güzelliklerin, tarihi ve kültürel kaynakların, biyolojik çeşitliliğin, sualtı, suüstü canlı ve cansız varlıkların korunmasını ve bu değerlerin gelecek nesillere aktarılmasını, sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde bölgelerin ekonomik kalkınmalarını sağlamak ve çevre bilincini arttırmak” olarak belirlenmiştir (ÖÇKKB-<http://www.ockkb.gov.tr>: 2009). Ancak ÖÇKKB, 648 sayı ve 08.08.2011 tarihli KHK’nin 15. maddesi ile kaldırılmıştır. ÖÇKKB’nin görevlerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından uygun görülen birimlerce yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır. KHK’nin 10. maddesi ile kurulan Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü bu görevleri yerine getirmektedir (R. G., Tarih: 17.08.2011 ve Sayı: 28028). Danıştay, bazı kararlarını (Danıştay 6. D., E. 2001/65, K.T. 31.05.2001; E. 2001/65, K. 2002/3681, K.T. 25.06.2002; E. 2001/3041-3042-3043-4196-4197, K. 2002/5000-4999-4998-5002-5001, K.T. 12.11.2002) ÖÇKKB’ya atıf yaparak vermiştir (Alıca, 2005: 158-159).

Düzenleme, kanun yapma gücünü elinde bulunduran organların kural koymalarını ifade ve yasama işlerini ifa etmek anlamında kullanıldığı gibi idari makamların Anayasa ve kanunlara dayanarak ve/veya Anayasa ve kanunlara aykırı olmamak kaydıyla yaptıkları işlemlerin bütününe verilen addır. Düzenlemeler, nesnel ve geneli ilgilendiren tükenmez kural işlemler niteliindedir. İdarenin bu tür işlemleri yapma gücü ya da yetkisi ise düzenleme yapma yetkisi olarak adlandırılmakta olup Türkiye’de bunun kaynağı ve dayanağı Anayasa’dır (Alıca, 2005: 116). İdare yaptığı düzenlemeler ve düzenleyici işlemlerle, çevreye zarar vermesi muhtemel faaliyetleri belirli kurallara bağlayarak sınırlar. Dolayısıyla yapılacak faaliyetin gerçekleştirilmesi bu kurallar çerçevesinde mümkün olabilmektedir. Bu düzenlemeler, dikkat ve özen gösterilmediği zaman zarar vermesi kesin olarak görülen faaliyetler olabileceği gibi belli çevre koruma yaklaşımları çerçevesinde, benzer sorunlar da hesaba katılarak, önceden öngörme şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Güneş ve Coşkun, 2004: 60).

Çevrenin korunmasında idari düzenlemelere dayanak olmak üzere çerçeve kanun şeklinde hazırlanan Çevre Kanunu’nda uygulamalar, yönetmeliklere bırakılmıştır (Keleş ve Ertan, 2002: 277). Mevzuatla ilgili yapılan çalışmalar, öngörülen sürede gerçekleştirilemese de, özellikle AB müktesebatı uyum süreci içinde düşünülmüş ve hem her alanda bir yönetmelik çıkarılarak çıkan veya çıkması muhtemel sorunlara karşı tedbir alınmaya çalışılmıştır. Ancak sorun çözmesi için çıkarılan bu yönetmeliklerin uygulamada sorunlara neden olduğu görülmüştür. Dolayısıyla zaman içerisinde pek çok değişikliğe uğramışlardır. Yine eksiklikler ve kurumlar arası yetki çatışması nedeniyle yönetmeliklerin birçoğu için iptal davaları açılmıştır (Alıca, 2005: 117).

Uluslararası bütünlük arz eden anlayış, idarenin düzenleme yapabilme yetkisi çerçevesinde iç hukukta yer almalıdır. Dolayısıyla her ülkede idarenin düzenleme yapma yetkisi ve bu yetkinin kullanılması ile ortaya çıkan kanun gücünün altında olan yönetmelik ve benzeri hukuki metinler çevrenin korunması amacıyla yürürlüğe sokulmaktadır. Ülkelerin siyasi ve ideolojik farklılıklarının bulunması buna engel değildir. Teknolojik gelişmeler, hızla değişen yaşam tarzı, tüketim eğilimlerinin değişmesi, tüketimin artması ve kısa zamanda sonuç almak amacıyla üretim tekniklerinin kullanılması ülkelerin çevre politikaları oluşturma konusunda ikilem yaşamasına sebep olur (Sands, 2003: 154-155).

Toplumsal yaşamın tümüyle Anayasa ve kanunlarla düzenlenmesi mümkün olmadığı için alt düzenlemeler mevzuatın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Zaten Anayasa ve kanunlar güncel yaşamın birçok alanında düzenlemelerle yer bulur. Çevrenin korunması konusunda idarenin düzenleme yapma yetkisi oldukça önemli bir yer tutar.

3.2. Kamu Otoritesi ve Cezai İşlem Uygulayabilme Gücü

Yönetimde bütünlüğün uzantılarından birisi de idarenin cezai işlem uygulayabilmesidir. İdarenin yerine getirmesi gereken görevler Anayasa ile belirtilmiştir (m. 5). Kendisine verilen görevlerin bir bütünlük içerisinde yürütülmesinden ve ortaya çıkan sorunların çözümünden de sorumlu tutulmuştur. Kuruluşu ve görevleri ile bir bütün olan idarenin (m. 123) uygulayacağı cezai işlemler, kişi hürriyetlerini kısıtlayıcı müeyyideler içeremez. Zira Anayasa’da bu hususta kesin hüküm bulunmaktadır (m. 38). Bunun dışında idarenin idari ceza işlemleri hakkında yargısal denetim imkânı da vardır (m. 125). İdarenin cezai işlemlerinin sınırı Anayasa, kanun ve yönetmeliklerle çizilmiştir. Ancak yukarıda da incelendiği üzere Danıştay, yönetmeliklerle cezai işlem yapılmasının uygun bulunmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla idare Anayasa’ya ve kanunlara göre idari cezalar tesis edecek, ayrıntı ve teknik konuları da yönetmeliklerle düzenleyecektir.

İdare, çevrenin kirlenmesinden sorumlu olanlara uygulayacağı cezai işlemler konusunda üç ilkeye uygun hareket etmek durumundadır (Ertaş, 1997: 135-136). Birincisi, cezai hükümlerin her halükarda Anayasa ve kanunlara dayanması ve yönetmeliklerin belirlenen idari cezaların uygulama esasları, teknik ayrıntılarını belirleme dışında cezai hüküm tesis etmemesidir. İkincisi, idarenin hürriyeti bağlayıcı ceza dışındaki cezalarla ilgili olarak yetkili kılınması çözüm noktasında etkinlik sağlayacaktır. İdarenin hürriyeti bağlayıcı ceza vermesi Anayasa'ya aykırı olduğu için hapis cezaları mahkeme kararı ile uygulanır (m. 19). Üçüncü ilke ise, kirlilikle mücadelede kaynak oluşturulması açısından uygulanacak idari para cezalarından oluşan meblağın bir kısmının bu konuda çalışan idare birimlerine bırakılmasıdır.

İdarenin ceza vermesinin temeli çevreye zarar veren faaliyetlerin yasaklamasıdır. Amaç çevreyi kirlüten eylemlerin yasaklanarak çevrenin korunmasının sağlanmasıdır. Çevreyi kirlüten bir işletmenin idari para cezalarının yanında faaliyetinin belli süre durdurulması hatta faaliyet izninin iptali bu idari ceza işlemlerine birer örnektir. Yine çevreye ve halk sağlığına zararlı ürün satanların mallarına el konulabilmesi de mümkündür. İdari cezalarla ilgili olarak Çevre Kanunu'nda ve ilgili yönetmeliklerde hüküm vardır (Güneş ve Coşkun, 2004: 75).

Ceza verme yetkisi ödetme ve zararın tazmini kadar aynı zamanda önleme tedbirlerini de içerir. Keyfi uygulamalara mahal vermeyecek ceza verme yetkisinin idareye çevre kirliliğini önlemede güç katacağı açıktır (Şen, 1994: 80-81).

4. Sonuç

Çalışma, idarenin takdir yetkisi dâhilinde aldığı kararların, gerçekleştirdiği iş ve işlemlerin çevresel etkileri ve bu etkilerin olumsuz olanlarının idari yargı denetimi kapsamında denetlenerek çevreci anlayışla uyumlu hale getirilmesi bakımından bir inceleme olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla tüm idari iş ve işlemlerin hem teoride hem de uygulamada çevre ile barışık olmadığı söylenebilir. Zira önceliği ekonomik kalkınma olan yönetimler çevresel riskleri arka plana atabilmişlerdir. Ancak çevre kirliliğinin özellikle yoğun sanayileşme ile birlikte içinden çıkılmaz bir sorun alanı haline gelmesi sonucu yönetimler çevre ile uyumlu politikalar geliştirmek zorunda kalmışlar ve idari düzenleme, iş ve işlemler ve uygulamaları çevreyi gözetken şekilde dönüştürmüşlerdir. Yine de uygulamada ekonomik kalkınmaya öncelik veren anlayışın tüm parametreleri çevre aleyhine çevirmesi yüksek bir risk alanıdır.

Ekonomik gereklilik ve zorlukların yönetimlerin önünde önemli bir açmaz olarak durduğu tartışılmaz bir gerçektir. Çünkü günümüzde ekonomik faaliyetler insan ve şehir yaşamının devamının temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla hukuksal düzenlemeler, örgütsel yapılar, kurum ve kuruluşlar çevre koruma politikaları ile ekonomik kalkınma uyumunun çerçevesini oluşturması önem arz etmektedir. Bu oluşumların ve uygulamada idari iş ve işlemlerin zihinsel altyapısı çevre açısından olumsuzluklara da sebep olabilmektedir.

İdarenin takdir yetkisi içinde sorumlu tutulmasının ve gerektiğinde idari yargı yoluyla denetlenerek bu sorumluluğun uygulamada birtakım sonuçlarının ortaya konulmasının çevresel sorumluluk yönü, bir çevre koruma araç ve yöntemi olarak etkin bir şekilde kullanılmaktadır. İdarenin her iş ve işleminin yargı denetimine tabi olması da bunu göstermektedir. Zaten çalışma kapsamında değerlendirilen örnek mahkeme kararları bu savı desteklemek amacıyla incelenmiştir. Mahkeme kararları da çevrenin korunması konusunda iş ve işlemlerden dolayı idarenin çevresel sorumluluk taşıdığına işaret etmektedir.

Ayrıca idarenin idari para cezası verme, verilen izni iptal etme, faaliyeti durdurma şeklinde çeşitli cezai işlemler uygulayarak çevre koruma ve çevresel sorumluluk anlayışına katkı verdiği açıktır. İdare takdir yetkisi çerçevesinde önleyici tedbir olarak yasaklar koyabilir. Böylece çevresel sorun ortaya çıkmadan önlem alınmış olmaktadır. Yine verilen cezalarla kirlilik ortaya çıkmış ise tedavi edici ve kirliliği giderici yaptırımlar uygulanabilir ve çevresel gelişimin sağlanması amacıyla çeşitli düzenleme ve idari süreç alanlarında çalışmalar yapılabilir (Ertan, 2004: 373).

Sonuç olarak idari iş ve işlemlerin çevreye etkileri; teori ve düzenleme boyutundan daha çok çevreci ya da kalkınma öncelikli bakışla yönetimler tarafından uygulamaya aktarılması noktasında olumlu ya da olumsuz olacaktır. Hakeza, insanların baskısı ile bir çevre koruma yöntemi olarak idari iş ve işlemlerin çevreci bir yöne yönlendirilerek kullanılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.

Kaynaklar

ALICA, Süheyla Suzan, (2005), İdari Yargı Kararları Çerçevesinde 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE.

ERTAN, Birol, (2004), "Çevre ve Hukuk", Ed. Marın, Mehmet C. ve Uğur Yıldırım, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Beta Yayınları, Yayın No: 1483, İstanbul, s. 373.

ERTAŞ, Şeref, (1997), Çevre Hukuku, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 78, İzmir.

ERYILMAZ, Bilal, (2007), Kamu Yönetimi, Erkam Matbaacılık, Genişletilmiş ve Güncellenmiş Yeni Baskı, İstanbul.

GÜNEŞ, Yusuf ve Aynur Aydın Coşkun, (2004), Çevre Hukuku, Kazancı Hukuk Yayınları, Yayın No: 181, I. Baskı, İstanbul.

KALABALIK, Halil, (2008), İdare Hukukunun Temel Kavram ve Kurumları, Kateks Ltd. Şti., Sakarya, Eylül.

KELEŞ, Ruşen ve Birol Ertan, (2002), Çevre Hukukuna Giriş, İmge Kitapevi, Ankara.

ÖÇKKB, <http://www.ockkb.gov.tr>, 15.06.2009.

SANDS, Philippe, (2003), Principles of International Environmental Law, Cambridge University Press, 2. Edition, Cambridge.

ŞEN, Ersan, (1994), Çevre ve Ceza Hukuku (Ceza Hukuku Açısından Sağlıklı ve Düzenli bir Çevrede Yaşama Hakkı), Kazancı Yayınları, İstanbul.

ULUSOY, Ali D., (1993), "Çevre Kirlenmesinin Oluşmasından Sonraki Aşamada Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve İdare Hukuku Çözümlerine Genel Bir Bakış", AÜHF Dergisi İnternet Baskısı, Cilt: 43 Sayı: 1-4, s. 125-143.

WIENER, Jonathan B., (2008), "Better Regulation in Europe", Ed. Holder, J. ve D. McGillivray, Taking Stock of Environmental Assessment: Law, Policy and Practice, I. P., Routledge-Cavendish, Oxon, s. 65-130.